

CAROL

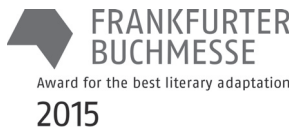

Patricia Highsmith

Carol

Vertaald uit het Amerikaans door
Inge Kok

Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

2015

Oorspronkelijk uitgegeven door: Coward-McCann, 1952, onder de titel *The Price of Salt*. Dit is de gereviseerde versie, met nawoord van de auteur.

© Claire Morgan, 1984

© Vertaling uit het Amerikaans: Inge Kok, 1991 / 2015

© Diogenes Verlag AG, Zürich, 1993

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

Omslagbeeld: Cate Blanchett en Rooney Mara in *Carol*, geregisseerd door Todd Haynes, © Cinemien

Auteursfoto: © Zwitsers Literatuurarchief

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2767 1

ISBN 978 90 488 2768 8 (e-book)

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Edna, Jordy en Jeff

De lunchpauze in de bedrijfskantine van Frankenberg had haar hoogtepunt bereikt.

Er was geen enkele plaats meer vrij aan de lange tafels en er kwamen steeds meer mensen die achter het houten hek bij de kassa moesten wachten. Mensen die al een blad met eten hadden liepen tussen de tafels door op zoek naar een plekje waar ze zich tussen konden wringen of een plaats van iemand die op het punt stond weg te gaan, maar er was geen plaats. Het geraas van borden, stoelen, stemmen en schuifelende voeten en het *bra-a-ak* van de draaihekken klonk in de ruimte met de kale wanden als het kabaal van een enkele gigantische machine.

Therese at zenuwachtig, met het boekje *Welkom bij Frankenberg* rechtop voor zich tegen een suikerpot. Ze had het dikke boekje vorige week al doorgenomen, tijdens de eerste dag van haar opleiding, maar ze had niets anders bij zich om te lezen en het was voor haar gevoel noodzakelijk zich in de bedrijfskantine ergens op te concentreren. Dus las ze opnieuw over de vakantievoorzieningen, de drie weken vakantie voor mensen die vijftien jaar bij Frankenberg hadden gewerkt, en at ze de warme dagschotel – een grijzige plak rosbief en een bolletje aardappelpuree met bruine jus, een berg doperwten en een klein papieren bekertje met mierikswortelsaus. Ze probeerde zich voor te stellen hoe het zou zijn om vijftien jaar in het warenhuis van Frankenberg te hebben gewerkt en ze merkte dat ze dat niet kon. ‘Vijfentwintigjarigen’ kregen vier weken vakantie, stond in het boekje. Frankenberg had ook een kamp voor mensen die ’s zomers of ’s winters op vakantie gingen. Ze zouden ook een

kerk moeten hebben, dacht ze, en een ziekenhuis waar baby's geboren konden worden. De organisatie van het warenhuis leek zo op die van een gevangenis dat ze er af en toe bang van werd wanneer ze zich realiseerde dat ze er deel van uitmaakte.

Ze sloeg de bladzijde vlug om en zag in grote zwarte letters over twee pagina's staan: BENT Ú DE JUISTE PERSOON VOOR FRANKENBERG?

Ze keek door de zaal naar de ramen en probeerde aan iets anders te denken. Aan de prachtige zwart-rode Noorse trui die ze bij Saks had gezien en misschien als kerstcadeau voor Richard zou kopen, als ze geen beter ogende portefeuille zou kunnen vinden dan die exemplaren van twintig dollar die ze had gezien. Aan de mogelijkheid om komende zondag met de Kelly's naar West Point te rijden om een hockeywedstrijd te zien. Het grote vierkante raam aan de andere kant van de kantine leek op een schilderij van... Wie was het ook alweer? Mondriaan. Het kleine vierkante stukje raam in de hoek open naar een witte lucht. En geen vogel om naar binnen of naar buiten te vliegen. Wat zou je voor decor maken voor een toneelstuk dat in een warenhuis speelde? Ze was weer terug.

Maar voor jou is het heel anders, Terry, had Richard tegen haar gezegd. Jij bent er absoluut van overtuigd dat je er binnen een paar weken weg zult zijn en de anderen niet. Richard zei dat ze komende zomer in Frankrijk kon zitten. Zou zitten. Richard wilde dat ze met hem meeging en er stond haar eigenlijk niets in de weg om met hem mee te gaan. En Richards vriend Phil McElroy had hem geschreven dat hij haar volgende maand misschien een baan bij een toneelgroep zou kunnen bezorgen. Therese had Phil nog niet ontmoet, maar ze had er zeer weinig vertrouwen in dat hij haar een baan zou kunnen bezorgen. Ze had New York sinds september uitgekamd, was opnieuw begonnen en had de stad nog een paar keer uitgekamd en ze had niets gevonden. Wie gaf nou midden in de winter een baan aan een leerling-decorontwerpster die net als leerling begon? Het leek evenmin reëel dat ze komende zomer met Richard in Europa zou kunnen zijn, waar ze met

hem op caféterrasjes zou zitten, met hem door Arles zou lopen, de plekjes zou vinden die Van Gogh had geschilderd, waar Richard en zij stadjes zouden uitkiezen om een tijdje te blijven en wat te schilderen. Het leek de laatste paar dagen minder werkelijk, sinds ze in het warenhuis werkte.

Ze wist wat haar in het warenhuis irriteerde. Het was iets wat ze Richard niet zou proberen te vertellen. Het was dat het warenhuis dingen versterkte die haar altijd hadden geïrriteerd, zo lang ze zich kon herinneren. Het waren de verbeuzelde daden, de zinloze karweitjes die haar ervan schenen te weerhouden te doen wat ze wilde doen, zou hebben kunnen doen – en hier waren het de gecompliceerde procedures met geldzakjes, jasinspecties en tijd klokken die de mensen er zelfs van weerhielden zo efficiënt voor het warenhuis te werken als mogelijk was geweest – het gevoel dat iedereen geïsoleerd was van alle anderen en op een volkomen verkeerd niveau leefde, waardoor de zin, de boodschap, de liefde of wat ieder leven maar in zich borg nooit tot uiting kon komen. Het deed haar denken aan gesprekken aan tafels, op banken, met mensen wier woorden niet boven dode, onwrikbare dingen schenen uit te stijgen, die nooit een snaar raakten waar geluid uit voortkwam. En als je een levende snaar probeerde te raken, keken ze je aan met dezelfde maskers van gezichten als altijd en maakten een opmerking die zo volmaakt banaal was dat je zelfs niet kon geloven dat het een uitvlucht zou kunnen zijn. En de eenzaamheid, vergroot door het feit dat je in het warenhuis dag in dag uit dezelfde gezichten zag, de paar gezichten waartegen je iets zou hebben kunnen zeggen en het nooit deed, of nooit kon doen. Niet als het gezicht in een passerende bus, dat lijkt te praten, dat één keer wordt gezien en tenminste voor altijd is verdwenen.

Ze vroeg zich altijd af, wanneer ze 's morgens in de kelder in de rij stond voor de tijd klok en haar ogen onbewust de vaste werknemers schiften van de tijdelijke krachten, hoe ze hier eigenlijk was beland – ze had natuurlijk op een advertentie gereageerd, maar dat vormde geen verklaring voor het lot – en wat hierna zou komen

in plaats van een baan als decorontwerpster. Haar leven bestond uit een serie zigzagbewegingen. Ze was negentien en maakte zich zorgen.

‘Je moet leren de mensen te vertrouwen, Therese. Onthoud dat,’ had zuster Alicia haar vaak gezegd. En vaak, heel vaak, probeerde Therese dat advies in de praktijk te brengen.

‘Zuster Alicia,’ fluisterde Therese voorzichtig, bemoedigd door de sissende lettergrepen.

Therese ging weer rechtop zitten en pakte haar vork, want de schoonmaakjongen kwam al werkend haar kant op.

Ze kon zuster Alicia's gezicht zo voor zich zien, benig en roodachtig als roze steen waar het zonlicht op viel, en de gesteven blauwe golvende vormen van haar boezem. Zuster Alicia's grote benige gestalte in een gang wanneer ze een hoek om kwam, tussen de wit gelakte tafels in de eetzaal, zuster Alicia op duizend plaatsen, terwijl haar kleine blauwe ogen haar er altijd tussen de andere meisjes uitpikten, haar anders zagen, wist Therese, dan alle andere meisjes, en toch vormden de dunne roze lippen altijd dezelfde rechte lijn. Ze zag voor zich hoe zuster Alicia haar op haar achtste verjaardag de in vloeipapier verpakte, gebreide groene handschoenen overhandigde, zonder te glimlachen, hoe ze ze slechts gaf, zonder omwegen, vrijwel zonder een woord. Hoe zuster Alicia haar met dezelfde strakke mond vertelde dat ze een voldoende voor rekenen moest halen. Wie had zich er verder om bekommerd of ze een voldoende zou krijgen voor rekenen? Therese had de groene handschoenen onder in haar metalen afsluitbare kast op school bewaard, nog jaren nadat zuster Alicia naar Californië was vertrokken. Het witte vloeipapier was slap geworden en knisperde niet meer, als oude stof, en nog steeds had ze de handschoenen niet gedragen. Ten slotte waren ze haar te klein geworden.

Iemand verschoof de suikerpot en het boekje viel plat neer.

Therese keek naar de twee handen tegenover zich, de mollige, ouder wordende handen van een vrouw, die haar koffie roerden, nu bevend van verlangen een broodje doormidden braken en het halve

broodje begerig in de bruine jus doopten op het bord dat identiek was aan dat van Therese. De handen zaten vol kloven, er zat vuil in de evenwijdig lopende plooiën van de knokkels, maar de rechterhand werd gesierd door een opvallende ring van zilver filigrein met een heldergroene steen, de linker door een gouden trouwring en er zaten spoortjes rode nagellak in de hoeken van de nagels. Therese keek hoe de hand een vork vol erwtjes omhoog bracht en ze hoefde niet naar het gezicht te kijken om te weten hoe het eruit zou zien. Het zou lijken op al die andere vijftigjarige gezichten van vrouwen die voor Frankenberg werkten, aangetast door een eeuwige uitputting en angst, de ogen vervormd door brilleglazen die ze vergrootten of verkleinden, de wangen besmeurd met rouge die de onderliggende grauwheid niet opfleurde. Therese kon niet kijken.

‘Je bent een nieuw meisje, hè?’ De stem klonk schril en helder in het kabaal, bijna lief.

‘Ja,’ zei Therese en keek op. Ze herinnerde zich het gezicht. Het was het gezicht dat haar door zijn uitputting alle andere gezichten had laten zien. Het was de vrouw die Therese op een avond omstreeks halfzeven, toen het warenhuis leeg was, de marmeren trap van de tussenverdieping had zien afkruipen, waarbij ze haar handen over de brede marmeren leuning naar beneden had laten glijden om haar knobbelige voeten enigszins van haar gewicht te ontlasten. Therese had gedacht: ze is niet ziek, ze is geen bedelares, ze werkt hier gewoon.

‘Red je het een beetje?’

En daar zat de vrouw naar haar te glimlachen, met dezelfde verschrikkelijke wallen onder haar ogen en plooiën om haar mond. Haar ogen stonden nu zelfs levendig en nogal hartelijk.

‘Red je het een beetje?’ herhaalde de vrouw, want overal om hen heen klonk een geweldige herrie van stemmen en borden.

Therese streek met haar tong langs haar lippen. ‘Ja, dank u.’

‘Vind je het hier leuk?’

Therese knikte.

‘Klaar?’ Een jonge man in een wit schort greep het bord van de vrouw met een gebiedende duim beet.

De vrouw stuurde hem met een beschroomd gebaar weg. Ze trok haar schaalte met plakjes perziken-uit-blik naar zich toe. De perziken gleden als glibberige oranje visjes telkens over de rand van de lepel wanneer deze werd opgetild, allemaal op één na en die at de vrouw op.

‘Ik werk op de tweede verdieping bij de truien. Als je me iets wilt vragen,’ zei de vrouw nerveus en onzeker, alsof ze een boodschap probeerde over te brengen voor ze zouden worden onderbroken of gescheiden, ‘kom je maar een keer naar boven om met me te praten. Ik heet mevrouw Robichek, mevrouw Ruby Robichek, vijf vierenveertig.’

‘Dank u wel,’ zei Therese. En plotseling verdween de lelijkheid van de vrouw omdat haar roodachtig-bruine ogen er achter de brilleglazen vriendelijk en geïnteresseerd uitzagen. Therese kon haar hart voelen bonzen alsof het tot leven was gekomen. Ze keek hoe de vrouw van de tafel opstond en keek hoe haar korte dikke gestalte wegliep tot ze verdween in de menigte die achter het hek stond te wachten.

Therese ging niet bij mevrouw Robichek langs, maar ze keek iedere morgen naar haar uit wanneer het personeel omstreeks kwart voor negen het gebouw binnendruppelde en ze keek in de lift en de kantine naar haar uit. Ze zag haar nooit, maar het was fijn om in het warenhuis naar iemand uit te kunnen kijken. Dat maakte alles totaal anders.

Wanneer ze ’s morgens op de zesde verdieping kwam om te gaan werken, bleef Therese bijna altijd even staan om naar een bepaald speelgoedtreintje te kijken. Het treintje stond op een aparte tafel dicht bij de liften. Het was geen mooie grote trein zoals achter in de speelgoedafdeling over de grond reed, maar zijn pompende zuigertjes gaven blijk van een razernij die bij de grotere treinen ontbrak. Zijn woede en frustratie op de gesloten ovale baan hielden Therese in hun ban.

Aurr rr rr rrrgh! zei het als het roekeloos de tunnel van papiermaché inraasde. En *Urr rr rr rrrgh!* als het tevoorschijn kwam.

Het kleine treintje reed altijd wanneer ze 's morgens uit de lift stapte en wanneer ze 's avonds klaar was met werken. Ze had het gevoel dat het de hand vervloekte die iedere dag de schakelaar omzette. In het schokken van zijn neus bij de bochten en in zijn wilde spurt op de rechte stukken van de baan kon ze een bezeten en zinloze achtervolging van een tirannieke meester zien. Het treintje trok drie pullmanrijtuigen waarin achter de raampjes de keiharde profieltes van minuscule menselijke figuurtjes te zien waren, daarachter een open goederenwagon met echte houten plankjes, een goederenwagon met kolen die niet echt waren en een personeelswagon die met een ruk door de bochten vloog en zich aan de vluchtende trein vastklampte als een kind aan de rokken van zijn moeder. Het was net iets wat gek was geworden in gevangenschap, iets wat al dood was en nooit uitgeput zou raken, net als de tere vossen met hun veerkrachtige tred in de dierentuin in Central Park, die hun complexe voetenwerk eindeloos herhaalden terwijl ze rondjes liepen door hun kooien.

Deze morgen liep Therese snel bij het treintje weg en ging naar de poppenafdeling waar ze werkte.

Om vijf over negen kwam de grote speelgoedafdeling, die een hele verdieping in beslag nam, tot leven. Er werden groene kleeden van de lange tafels getrokken. Mechanisch speelgoed begon ballen in de lucht te gooien en op te vangen, schietbanen gaven vuur en hun doelen draaiden rond. De tafel met boerderijdieren loeide, kakelde en balkte. Achter Therese was een vermoeid *gera-tatatata* begonnen, het tromgeroffel van de enorme tinnen soldaat die militant voor de liften stond en de hele dag doortrommelde. Van de tafel met handenarbeidspullen steeg de geur op van verse boetseerlei die haar deed denken aan het handenarbeidlokaal op school toen ze heel klein was, en ook aan een soort gewelf op het schoolterrein, dat volgens geruchten een echte grafkelder van iemand zou zijn en waar ze vaak haar neus door de ijzeren tralies naar binnen had gestoken.

Mevrouw Hendrickson, het sectiehoofd van de poppenafdeling,

sleepte poppen aan van de voorraadplanken en zette ze met gespreide benen boven op de glazen toonbanken.

Therese zei juffrouw Martucci gedag, die bij de toonbank zo geconcentreerd de biljetten en munten uit haar geldzakje stond te tellen dat ze slechts een keer extra diep met haar ritmisch knikkende hoofd naar Therese kon knikken. Therese telde achtentwintig dollar vijftig in haar eigen geldzakje, noteerde het op een wit papiertje voor de envelop met verkoopbonnen en legde het geld per muntsoort in de geldla van haar kassa.

De eerste klanten begonnen inmiddels uit de liften tevoorschijn te komen, aarzelden even met de verwarde, enigszins verbaasde uitdrukking op hun gezicht die altijd te zien was wanneer mensen op de speelgoedafdeling bleken te zijn beland, en gingen zigzaggend op pad.

‘Hebt u plaspoppen?’ vroeg een vrouw haar.

‘Ik wil deze pop, maar met een geel jurkje,’ zei een vrouw, die een pop naar haar toe schoof en Therese draaide zich om en pakte de pop die ze wilde hebben van een voorraadplank.

De vrouw had dezelfde mond en wangen als haar moeder, zag Therese, enigszins pokdalige wangen onder donkerroze rouge, van elkaar gescheiden door een dunne rode mond vol verticale lijnen. ‘Zijn alle poppen die kunnen drinken en plassen van dit formaat?’ Er waren geen verkooptechnieken nodig. De mensen wilden met Kerstmis een pop geven, wat voor pop dan ook. Het was een kwestie van bukken, dozen tevoorschijn trekken om een pop met bruine in plaats van blauwe ogen te zoeken, mevrouw Hendrickson roepen om met haar sleutel een vitrine te openen, wat ze met tegenzin deed als ze ervan overtuigd was dat die bepaalde pop niet in het magazijn te vinden was, een kwestie van je zijdelings door de gang achter de toonbank bewegen om een gekochte pop op de berg dozen op de inpaktafel te leggen, een berg die steeds hoger werd en altijd dreigde om te vallen, hoe vaak de magazijnjongens de pakjes ook kwamen weghalen. Er kwamen bijna geen kinderen naar de toonbank. De kerstman werd geacht de poppen te brengen, de kerstman, die werd

vertegenwoordigd door de bezeten gezichten en de klauwende handen. Toch moest er in hen allemaal een zekere goede wil schuilgaan, dacht Therese, zelfs achter de koele, gepoederde gezichten van de vrouwen in nerts en sabelbont, die over het algemeen het arrogantst waren en haastig de grootste en duurste poppen kochten, de poppen met echt haar en verschillende kleertjes. Er was zonder meer liefde aanwezig in de arme mensen, die op hun beurt wachtten en rustig vroegen hoeveel een bepaalde pop kostte, waarop ze spijtig hun hoofd schudden en zich omdraiden. Dertien dollar en vijftig cent voor een pop die maar vijftwintig centimeter groot was.

‘Neem maar mee,’ wilde Therese tegen ze zeggen. ‘Ze is ook te duur, ja, maar ik geef haar aan u. Frankenberg zal haar niet missen.’

Maar de vrouwen in de jassen van goedkope stof, de bedeesde mannen met armoedige sjaals om hun nek waren al verdwenen, terwijl ze teruglopend naar de liften weemoedige blikken wierpen naar de andere toonbanken. Als mensen voor een pop kwamen wilden ze niets anders hebben. Een pop was een speciaal kerstcadeau, haast iets levends, praktisch een baby.

Er waren bijna nooit kinderen, maar af en toe kwam er een, over het algemeen een klein meisje, heel zelden een klein jongetje, met haar handje stevig in de hand van een van haar ouders. Therese liet haar de poppen zien waarvan ze dacht dat het kind ze mooi zou vinden. Ze was geduldig en ten slotte bracht een bepaalde pop die metamorfose in het kindergezichtje teweeg, die reactie op doen-alsof die het doel van alles was, en dat was meestal de pop waarmee het kind wegging.

Toen zag Therese op een avond na het werk mevrouw Robichek in de koffieshop aan de overkant van de straat. Therese liep de koffieshop vaak even binnen om een kop koffie te drinken voor ze naar huis ging. Mevrouw Robichek zat achter in de zaak, aan het einde van de lange gebogen bar, en doopte een donut in haar mok koffie.

Therese duwde en drong zichzelf door de drom meisjes en mokken koffie en donuts naar haar toe. Toen ze de elleboog van mevrouw Robichek had bereikt, hijgde ze: ‘Dag,’ en keerde zich naar

de bar alsof een kop koffie haar enige doel was geweest.

‘Dag,’ zei mevrouw Robichek, zo onverschillig dat Therese er ontdaan van was.

Therese durfde niet meer naar mevrouw Robichek te kijken. En toch werden hun schouders tegen elkaar gedrukt! Therese had haar koffie half op toen mevrouw Robichek mat zei: ‘Ik moet met de Independentlijn van de metro. Ik vraag me af of we hier ooit uit zullen komen.’ Ze klonk somber, niet zoals ze die dag in de kantine had geklonken. Nu leek ze weer op de kromme oude vrouw die Therese de trap had zien afkruipen.

‘We komen er wel uit,’ zei Therese geruststellend.

Therese baande voor hen allebei een weg naar de deur. Therese nam ook de Independentlijn. Mevrouw Robichek en zij schuifel- den voort in de trage menigte bij de ingang van de metro en werden geleidelijk en onontkoombaar de trappen af gezogen, als drijvend afval naar een afvoerpijp. Ze ontdekten dat ze er ook allebei bij de halte Lexington Avenue uit moesten, hoewel mevrouw Robichek in 55th Street woonde, even ten oosten van 3rd Avenue. Therese ging met mevrouw Robichek de delicatessenwinkel binnen waar ze wat spullen voor haar avondeten moest kopen. Therese had zelf iets voor haar eigen avondeten kunnen kopen, maar dat kon ze op de een of andere manier niet waar mevrouw Robichek bij was.

‘Heb je eten in huis?’

‘Nee, ik koop later iets.’

‘Waarom kom je niet bij mij eten? Ik ben helemaal alleen. Kom mee.’ Mevrouw Robichek haalde tot slot haar schouders op, alsof dat minder inspanning kostte dan een glimlach.

Thereses impuls om beleefd te protesteren duurde slechts een ogenblik. ‘Dank u wel. Ik kom graag mee.’ Toen zag ze een in plastic verpakte cake op de toonbank liggen, een vruchtencake als een grote bruine baksteen waar rode kersen bovenop lagen, en ze kocht hem voor mevrouw Robichek.

Het was net zo’n huis als waar Therese in woonde, maar dan van bruinrode zandsteen en veel donkerder en somberder. Er brandde

nergens licht in de gangen en toen mevrouw Robichek het licht in de gang op de tweede verdieping aandeed, zag Therese dat het huis niet erg schoon was. De kamer van mevrouw Robichek was evenmin erg schoon en het bed was niet opgemaakt. Stond ze even moe op als ze naar bed ging, vroeg Therese zich af. Therese bleef midden in de kamer staan terwijl mevrouw Robichek naar de kitchenette slofte met de zak levensmiddelen die ze uit Thereses handen had gepakt. Nu ze thuis was, dacht Therese, waar niemand haar kon zien, stond ze zichzelf toe er zo moe uit te zien als ze werkelijk was.

Therese kon zich nooit herinneren hoe het was begonnen. Ze kon zich het gesprek er vlak voor niet herinneren en het gesprek deed er natuurlijk niet toe. Wat gebeurde was dat mevrouw Robichek zich langzaam, op een vreemde manier van haar verwijderde, alsof ze in trance was, plotseling mompelend in plaats van pratend, en plat op haar rug op het onopgemaakte bed ging liggen. Het kwam door het voortdurende gemompel, de vage verontschuldigende glimlach en de vreselijke, schokkende lelijkheid van het korte zware lichaam met de uitpuilende onderbuik en het hoofd dat verontschuldigend scheef werd gehouden en haar nog steeds beleefd aankeek, dat ze zich er niet toe kon brengen te luisteren.

‘Ik heb mijn eigen kledingzaak gehad in Queens. O, een mooie grote zaak,’ zei mevrouw Robichek en Therese hoorde de opschepperige toon en begon ondanks zichzelf te luisteren en vond het vreselijk. ‘Weet je, die jurken met die v bij de taille en die kleine knoopjes naar boven. Je weet wel, drie, vijf jaar geleden...’ Mevrouw Robichek spreidde haar stijve handen met een onbestemd gebaar over haar taille. De korte handen omvatten haar voorkant op geen stukken na. Ze zag er erg oud uit in het zwakke lamplicht waardoor de kringen onder haar ogen zwart werden. ‘Ze noemden ze Caterinajurken. Weet je nog wel? Ik heb ze ontworpen. Ze komen uit mijn winkel in Queens. Ze zijn zonder meer beroemd!’

Mevrouw Robichek liep van de tafel naar een kleine kist die tegen de muur stond. Ze deed de kist open, terwijl ze bleef doorpraten, en begon er jurken van een donkere, zwaar uitziende stof

uit te trekken die ze op de grond liet vallen. Mevrouw Robichek hield een granaatrode fluwelen jurk omhoog met een witte kraag en kleine witte knoopjes die aan de voorkant van het smalle lijfje in een v samenkwamen.

‘Zie je wel, ik heb er een heleboel. Ik heb ze gemaakt. Andere winkels hebben ze nagemaakt.’ Boven de witte kraag van de jurk, die ze met haar kin vastklemde, hield mevrouw Robichek haar lelijke hoofd op een groteske manier scheef. ‘Vind je deze mooi? Ik geef je er een. Kom hier. Kom hier, pas er een.’

De gedachte er een te passen boezemde Therese afkeer in. Ze wilde dat mevrouw Robichek weer ging liggen om te rusten, maar Therese stond gehoorzaam op, alsof ze geen eigen wil had, en kwam naar haar toe.

Mevrouw Robichek drong Therese met bevende, dwingerige handen een zwarte fluwelen jurk op en Therese wist plotseling hoe ze in het warenhuis mensen hielp, hen in het wilde weg met truien opzadelde, want ze zou dezelfde handeling niet op een andere manier hebben kunnen uitvoeren. Mevrouw Robichek had gezegd, herinnerde Therese zich, dat ze al vier jaar bij Frankenberg werkte.

‘Vind je de groene mooier? Pas hem toch.’ En in de seconde dat Therese aarzelde liet ze de jurk vallen en pakte een andere, de donkerrode. ‘Ik verkoop er vijf aan meisjes in het warenhuis, maar jou geef ik er een. Restanten, maar nog steeds in de mode. Vind je deze mooier?’

Therese vond de rode mooier. Ze hield van rood, vooral van granaatrood, en ze was dol op rood fluweel. Mevrouw Robichek duwde haar naar een hoek waar ze haar kleren kon uittrekken en op een leunstoel kon leggen. Maar ze wilde de jurk niet hebben, wilde de jurk niet cadeau krijgen. Het deed haar denken aan de kleren die ze in het Tehuis had gekregen, tweedehandsjes, omdat ze praktisch als een van de weesmeisjes werd beschouwd die de helft van het aantal leerlingen vormden, die nooit pakjes van buiten kregen. Therese trok haar trui uit en voelde zich volkomen naakt. Ze greep haar armen boven haar elleboog beet en haar vlees voelde daar koud en gevoelloos aan.

‘Ik heb genaaid,’ zei mevrouw Robichek in extase tegen zichzelf, ‘wat heb ik genaaid, ’s morgens tot ’s avonds! Ik leidde vier meisjes. Maar mijn ogen werden slecht. Eén blind, dit oog. Trek de jurk aan.’ Ze vertelde Therese over de operatie aan haar oog. Het was niet blind, alleen gedeeltelijk blind. Maar het was erg pijnlijk. Groene staar. Het deed nog steeds pijn. Dat en haar rug. En haar voeten. Eeltknobbels.

Therese besepte dat ze haar over al haar problemen en tegenslagen vertelde omdat zij, Therese, dan zou begrijpen waarom ze zo diep was gezonken dat ze in een warenhuis werkte.

‘Past hij?’ vroeg mevrouw Robichek vol vertrouwen.

Therese keek in de spiegel aan de kastdeur. Er was een lange magere gestalte in te zien met een vrij smal hoofd waarvan de omtrek in lichterlaaie scheen te staan doordat heldergeel vuur neerstroomde naar de helderrode banen op de schouders. De jurk hing in rechte gedrapeerde plooiën bijna tot op haar enkels. Het was de jurk van koninginnen in sprookjes, van een diepere tint rood dan bloed. Ze stapte achteruit en trok de ruimte in de jurk naar achteren, waardoor de stof strak om haar ribben en taille sloot en ze keek weer naar haar eigen donkerbruine ogen in de spiegel. Zijzelf die zichzelf ontmoette. Dit was zij, niet het meisje in de saaie geruite rok en de beige trui, niet het meisje dat op de poppenafdeling van Frankenberg werkte.

‘Vind je hem mooi?’ vroeg mevrouw Robichek.

Therese bestudeerde de verbazingwekkend kalme mond, waarvan ze de vorm duidelijk kon zien, hoewel ze even weinig lippenstift op had als wanneer iemand haar had gekust. Ze wilde dat ze de persoon in de spiegel kon kussen en haar tot leven kon wekken, maar ze stond doodstil, als een schilderij.

‘Neem hem als je hem mooi vindt,’ drong mevrouw Robichek ongeduldig aan, terwijl ze van een afstandje toekeek, onopvallend tegen de kast leunend, zoals verkoopsters onopvallend aanwezig zijn wanneer vrouwen voor spiegels in warenhuizen jassen en jurken passen.

Maar het zou voorbijgaan, wist Therese. Ze zou zich bewegen en het zou weg zijn. Zelfs als ze de jurk hield zou het weg zijn, omdat het slechts een momentopname was, van dit moment. Ze wilde de jurk niet hebben. Ze probeerde zich de jurk voor te stellen in haar kast thuis, tussen haar andere kleren, en ze kon het niet. Ze begon de knoopjes los te knopen, de kraag los te maken.

‘Je vindt hem mooi, ja?’ vroeg mevrouw Robichek met evenveel vertrouwen als altijd.

‘Ja,’ gaf Therese vastberaden toe.

Ze kon het haakje niet uit het oogje krijgen aan de achterkant van de kraag. Mevrouw Robichek moest haar helpen en ze stond te popelen. Therese had het gevoel dat ze werd gewurgd. Wat deed ze hier? Hoe was ze ertoe gekomen zo’n jurk aan te trekken? Plotse-ling waren mevrouw Robichek en haar kamer als een afschuwelijke droom waarvan ze net had beseft dat ze hem droomde. Mevrouw Robichek was de gebochelde bewaakster van de kerker. En ze was hiernaartoe gebracht om te worden getantaliseerd.

‘Wat is er aan de hand? Steekt een speld je?’

Thereses lippen openden zich om te spreken, maar haar geest was te ver weg. Haar geest was op een ver verwijderd punt, bij een ver verwijderde maalstroom die uitkwam op het tafereel in de vaag verlichte, angstaanjagende kamer waar zij met hun tweeën verwickeld schenen te zijn in een vertwijfelde strijd. En op het punt van de maalstroom waar haar geest was, wist ze dat ze voor de uitzichtloosheid zo bang was en verder voor niets. Het was de uitzichtloosheid van mevrouw Robicheks ziekelijke lichaam en haar baan in het warenhuis, van haar stapel jurken in de kist, van haar lelijkheid, de uitzichtloosheid waar het einde van haar leven volledig uit bestond. En de uitzichtloosheid van haar eigen bestaan, of ze ooit de persoon zou zijn die ze wilde zijn en de dingen zou doen die die persoon zou doen. Was haar hele leven niet meer dan een droom geweest en was dit echt? Door de angst voor deze uitzichtloosheid wilde ze de jurk neergooien en vluchten voor het te laat was, voor de ketenen om haar heen vielen en haar boeiden.

Misschien was het al te laat. Als in een nachtmerrie stond Therese in haar witte slipje in de kamer, rillend en niet in staat zich te bewegen.

‘Wat is er aan de hand? Koud? Het is warm.’

Het was warm. De radiator siste. De kamer rook naar knoflook en de mufte luchtjes van de oude dag, naar medicijnen en de speciale metaalachtige geur van mevrouw Robichek zelf. Therese wilde neerzakken in de stoel waar haar rok en trui op lagen. Als ze op haar eigen kleren lag, dacht ze, zou het er misschien niet toe doen. Maar ze moest helemaal niet gaan liggen. Als ze dat deed was ze verloren. De ketenen zouden zich sluiten en ze zou één worden met de gebochelde figuur.

Therese beefde hevig. Ze kon zich plotseling niet meer beheersen. Het was de kou, niet alleen angst of vermoedheid.

‘Ga zitten,’ zei de stem van mevrouw Robichek vanuit de verte met een schokkende gelatenheid en verveeldheid, alsof ze er volkomen aan gewend was dat meisjes bijna flauwvielen in haar kamer, en haar droge ruwe vingertoppen duwden eveneens vanuit de verte tegen Thereses armen.

Therese streed tegen de stoel, hoewel ze wist dat ze ervoor zou bezwijken en ze zich er zelfs van bewust was dat ze zich er daarom toe voelde aangetrokken. Ze viel in de stoel neer, voelde hoe mevrouw Robichek aan de rok rukte om die onder haar weg te trekken, maar ze kon zich er niet toe brengen zich te bewegen. Ze bevond zich echter nog steeds op datzelfde punt van bewustzijn, had nog steeds dezelfde vrijheid om te denken, hoewel de donkere leuning van de stoel om haar heen oprezen.

Mevrouw Robichek zei: ‘Je staat te veel in het warenhuis. Het is zwaar met kerst. Ik heb er vier meegemaakt. Je moet leren hoe je jezelf een beetje kunt ontzien.’

Door de trap af te kruipen terwijl ze zich aan de leuning vastklampte. Zichzelf ontzien door in de kantine te lunchen. Door schoenen van voeten vol eeltknobbels te trekken, zoals de rij vrouwen op de verwarming in het damestoilet, door te vechten om een

stukje van de radiator, daar een krant op te leggen en vijf minuten te zitten.

Thereses geest werkte zeer helder. Het was verbazingwekkend hoe helder, hoewel ze wist dat ze domweg in de ruimte voor zich uit staaarde en ze zich niet zou hebben kunnen bewegen als ze dat had gewild.

‘Je bent gewoon moe, liefde,’ zei mevrouw Robichek, die een wollen deken om haar schouders in de stoel instopte. ‘Je moet rusten, na een hele dag staan en vanavond ook nog staan.’

Er schoot Therese een regel van Richards *Eliot* te binnen. *Dat heeft er niets mee te maken, dat is niet wat wij bespraken.* Ze wilde het zeggen, maar ze kon haar lippen niet in beweging krijgen. Ze had iets zoets en brandends in haar mond. Mevrouw Robichek stond voor haar iets uit een fles te lepelen en duwde de lepel tussen haar lippen. Therese slikte gehoorzaam, zonder zich erom te bekommeren of het vergif was. Ze zou haar lippen nu hebben kunnen bewegen, uit de stoel hebben kunnen opstaan, maar ze wilde zich niet bewegen. Ten slotte leunde ze in de stoel naar achteren, liet zich door mevrouw Robichek met de deken toedekken en deed of ze ging slapen. Maar ze keek de hele tijd hoe de gebochelde gestalte door de kamer liep, de dingen op tafel wegzette en zich uitkleedde om naar bed te gaan. Ze keek hoe mevrouw Robichek een groot veterkorset uittrok en vervolgens een apparaat verwijderde dat met riemen werd vastgemaakt en om haar schouders en een deel van haar rug zat. Toen sloot Therese haar ogen vol afgrijzen, kneepte ze stijf dicht, tot het gekraak van een springmatras en een lange kreunende zucht haar vertelden dat mevrouw Robichek in bed lag. Maar dat was niet alles. Mevrouw Robichek pakte haar wekker en wond die op en zonder haar hoofd van het kussen op te tillen tastte ze met de wekker naar de rechte stoel naast haar bed. In het donker kon Therese net zien hoe haar arm vier keer omhoog ging en neerviel voor de wekker de stoel vond.

Ik zal een kwartier wachten, tot ze slaapt, en dan vertrekken, dacht Therese.

En omdat ze moe was spande ze zich om die aanval tegen te houden, dat plotselinge toeval waarbij het net leek of ze viel en dat iedere avond lang voor de slaap kwam en toch een bode van de slaap was. De aanval kwam niet. Nadat er voor haar gevoel een kwartier was verstreken kleedde Therese zich dus aan en ging stilletjes de deur uit. Het was uiteindelijk gemakkelijk om gewoon de deur open te doen en te ontsnappen. Het was gemakkelijk, dacht ze, omdat ze eigenlijk helemaal niet ontsnapte.

2

‘Weet je nog dat ik je over die Phil McElroy heb verteld, Terry? Die van dat repertoiregezelschap? Nou, hij is in de stad en hij zegt dat je over een paar weken een baan hebt.’

‘Een echte baan? Waar?’

‘Een toneelstuk in de Village. Phil wil vanavond langskomen. Ik zal je erover vertellen als ik je zie. Ik ben over ongeveer twintig minuten bij je. Ik ga net weg bij de academie.’

Therese rende de drie trappen op naar haar kamer. Ze had zich net staan wassen en de zeep was op haar gezicht opgedroogd. Ze staarde naar het oranje washandje in de wasbak.

‘Een baan!’ fluisterde ze in zichzelf. Het magische woord.

Ze trok een jurk aan, hing een kort zilveren kettinkje met een medaillon van Sint Christoforus om haar hals, een verjaardagscadeau van Richard, en kamde haar haar met een beetje water om het er netter uit te laten zien. Toen zette ze een paar vrije schetsen en kartonnen modellen om de hoek van de kastdeur, waar ze ze gemakkelijk zou kunnen pakken als Phil McElroy zou vragen of hij ze kon zien. Nee, ik heb niet veel praktijkervaring, zou ze moeten zeggen, en ze voelde zich een grote mislukkeling. Ze had zelfs geen baan als leerling gehad, behalve dat baantje van twee dagen in Montclair, waar ze het kartonnen model had gemaakt dat de amateurgroep uiteindelijk had gebruikt, als dat al een baan kon worden genoemd. Ze had in New York twee cursussen decorontwerpen gevolgd en ze had heel veel boeken gelezen. Ze kon horen hoe Phil McElroy, een bijzonder gevoelige en zeer druk bezette jonge man die waarschijnlijk een beetje geïrriteerd was dat hij haar

voor niks was komen opzoeken, spijtig zei dat ze tenslotte toch niet geschikt was. Maar met Richard erbij, dacht Therese, zou dat niet zo vernietigend zijn als wanneer ze alleen was. Richard had sinds ze hem kende vijf keer ontslag genomen of gekregen. Het kwijtraken of vinden van een baan was wel het laatste waar Richard zich druk om maakte. Therese herinnerde zich hoe ze een maand geleden was ontslagen bij de Pelican Press en ze kromp in elkaar. Ze hadden het haar zelfs niet van tevoren gezegd en ze was alleen maar ontslagen, veronderstelde ze, omdat haar speciale onderzoeksopdracht was afgelopen. Toen ze met de directeur, meneer Nussbaum, was gaan praten omdat ze geen ontslagaanzegging had gekregen, had hij niet geweten, of gedaan of hij niet wist, wat de term betekende. ‘Ontslagaanzegging... *Was?*’ had hij onverschillig gezegd en ze had zich omgedraaid en was weggerend, uit angst dat ze in zijn kantoor in tranen zou uitbarsten. Er was voor Richard geen kunst aan, want hij woonde thuis en had zijn familie om te zorgen dat hij vrolijk bleef. Hij kon gemakkelijker sparen. Hij had ongeveer tweeduizend dollar gespaard tijdens de twee jaar van zijn diensttijd bij de marine en nog eens duizend dollar in het jaar daarna. En hoe lang zou zij er niet over doen om de vijftienhonderd dollar bij elkaar te sparen die het kostte om juniorlid van de bond voor decorontwerpers te worden? Na bijna twee jaar in New York had ze pas ongeveer vijfhonderd dollar.

‘Bid voor me,’ zei ze tegen de houten madonna op de boekenplank. Het was het enige mooie ding in haar kamer, de houten madonna die ze tijdens haar eerste maand in New York had gekocht. Ze wilde dat er in haar kamer een beter plaatsje voor was dan de lelijke boekenplank. De boekenplank was net een stel op elkaar gestapelde en rood geschilderde sinaasappelkistjes. Ze verlangde naar een boekenplank van blank hout, die glad aanvoelde en glom van de was.

Ze ging naar de delicatessenzaak en kocht zes blikjes bier en wat schimmelkaas. Toen ze weer boven kwam herinnerde ze zich het oorspronkelijke doel van haar bezoek aan de winkel: om vlees voor

het eten te kopen. Richard en zij wilden die avond thuis eten. Dat zou nu gewijzigd kunnen zijn, maar ze hield er niet van om waar het Richard betrof op eigen initiatief plannen te veranderen en ze stond op het punt opnieuw voor het vlees naar beneden te rennen, toen Richards lange bel klonk. Ze drukte op de knop om de deur te openen.

Richard kwam glimlachend de trap oprennen. ‘Heeft Phil gebeld?’

‘Nee,’ zei ze.

‘Mooi. Dat betekent dat hij komt.’

‘Wanneer?’

‘Over een paar minuten, denk ik. Hij zal waarschijnlijk niet lang blijven.’

‘Klinkt het heus als een echte baan?’

‘Phil zegt van wel.’

‘Weet je wat voor stuk het is?’

‘Ik weet alleen dat ze iemand voor de decors nodig hebben en waarom jou niet?’ Richard nam haar kritisch glimlachend op. ‘Je ziet er vanavond fantastisch uit. Maak je alsjeblieft niet zenuwachtig. Het is maar een klein gezelschap in de Village en je hebt waarschijnlijk meer talent dan de hele rest bij elkaar.’

Ze pakte de overjas die hij op een stoel had laten vallen en hing hem in de kast. Onder de jas lag een rol papier die hij van de kunstacademie had meegenomen. ‘Heb je vandaag iets moois gemaakt?’ vroeg ze.

‘Maar zozo. Dat is iets waar ik thuis aan wil werken,’ zei hij achteloos. ‘We hadden vandaag dat roodharige model dat ik graag mag.’

Therese wilde zijn schets zien, maar ze wist dat Richard de schets waarschijnlijk niet goed genoeg vond. Een paar van zijn eerste schilderijen waren goed, zoals de vuurtoren in blauwe en zwarte tinten boven haar bed, die hij had gemaakt toen hij bij de marine zat en net begon met schilderen. Maar zijn modeltekeningen waren nog niet goed en Therese betwijfelde of ze ooit goed zouden worden. Er

zat een grote nieuwe houtskoolvlek op een knie van zijn geelbruine katoenen broek. Hij droeg een overhemd onder het rood-zwart geruite overhemd en mocassins van glacéleer waardoor zijn grote voeten eruitzagen als vormeloze berepoten. Hij leek meer op een houthakker of een soort beroepsatleet, dacht Therese, dan op iets anders. Ze kon zich hem gemakkelijker voorstellen met een bijl in zijn hand dan met een penseel. Ze had hem bij hem thuis in Brooklyn eens met een bijl gezien toen hij in de achtertuin aan het houthakken was. Als hij zijn familie niet bewees dat hij enige vooruitgang boekte met het schilderen, zou hij van de zomer waarschijnlijk in zijn vaders gasflessenbedrijf moeten gaan werken en, zoals zijn vader wilde, het filiaal op Long Island openen.

‘Moet je aanstaande zaterdag werken?’ vroeg ze, nog steeds bang om over de baan te praten.

‘Hopelijk niet. Ben jij vrij?’

Ze herinnerde zich nu dat ze dat niet was. ‘Ik ben vrijdag vrij,’ zei ze gelaten. ‘Zaterdag is een lange dag.’

Richard glimlachte. ‘Het is een samenzwering.’ Hij pakte haar handen en trok haar armen om zijn middel, wat een eind maakte aan zijn rusteloze gesnuffel door haar kamer. ‘Zondag misschien? De familie vroeg of je kon komen eten, maar we hoeven niet lang te blijven. Ik zou een vrachtwagen kunnen lenen om ’s middags ergens naartoe te rijden.’

‘Goed.’ Richard en zij vonden het leuk om voor in de grote lege tankwagen te zitten en ergens naartoe te rijden, zo vrij alsof ze op een vlinder vlogen. Ze trok haar armen van Richards middel weg. Het gaf haar een onbehaaglijk en dwaas gevoel haar armen om Richard heen te hebben, alsof ze een boomstam omhelsde. ‘Ik had voor vanavond rundvlees gekocht, maar ze hebben het in het warenhuis gestolen.’

‘Gestolen? Waarvandaan?’

‘Van de plank waar we onze handtassen bewaren. De mensen die voor de kerstdrukke zijn aangenomen krijgen geen vaste kastjes.’ Ze glimlachte er nu om, maar vanmiddag was ze bijna in tranen ge-

weest. Wolven, had ze gedacht, een troep wolven, die een bloederig zakje vlees slechts stelen omdat het eten is, een gratis maaltijd. Ze had alle verkoopsters gevraagd of ze het hadden gezien en ze hadden het allemaal ontkend. Het was niet toegestaan vlees het warenhuis in te brengen, had mevrouw Hendrickson verontwaardigd gezegd. Maar wat moest je anders, als alle slaggers om zes uur dichtgingen?

Richard lag op zijn rug op het divanbed. Hij had een dunne mond die een onregelmatige lijn vormde, half schuin naar beneden liep, waardoor zijn gezichtsuitdrukking iets ambigu's kreeg, soms humor en soms bitterheid uitstraalde, een tegenstrijdigheid die door zijn nogal uitdrukingsloze en open blauwe ogen niet werd opgehelderd. Hij zei langzaam en spottend: 'Ben je naar de afdeling gevonden voorwerpen gegaan? Verloren: een pond rundvlees. Luistert naar de naam Gehakt.'

Therese glimlachte terwijl ze de planken van haar kitchenette inspecteerde. 'Denk je dat je leuk bent? Mevrouw Hendrickson heeft werkelijk gezegd dat ik naar de afdeling gevonden voorwerpen moest gaan.'

Richard schaterde het uit en stond op.

'Er is hier een blikje maïs en ik heb sla. En er is brood en boter. Zal ik een paar diepvrieskarbonades gaan halen?'

Richard strekte over haar schouder een lange arm uit en pakte het vierkante stuk roggebrood van de plank. 'Noem je dat brood? Het is een en al schimmel. Moet je zien, zo blauw als het achterwerk van een mandril. Waarom brood kopen als je het toch niet eet?'

'Dat gebruik ik om in het donker mee te kunnen zien. Maar aanzien je er niet van houdt... ' Ze nam het van hem over en het in de vuilniszak vallen. 'Dat was toch niet het brood dat ik bedoelde.'

'Laat me het brood zien dat je bedoelde.'

De deurbel klonk schrill vlak naast de ijskast en ze sprong op de knop af.

'Dat zijn ze,' zei Richard.

Het waren twee jonge mannen. Richard stelde ze voor als Phil McElroy en zijn broer Dannie. Phil was totaal anders dan Therese

had verwacht. Hij zag er niet gevoelig of serieus of zelfs bijzonder intelligent uit. En hij keek haar nauwelijks aan toen ze werden voorgesteld.

Dannie stond met zijn jas over zijn arm tot Therese de jas van hem aanpakte. Ze kon geen extra hangertje voor Phils jas vinden en Phil pakte hem terug en gooide hem op een stoel, half op de grond. Het was een vieze oude duffel. Therese zette het bier en de kaas met crackers neer, terwijl ze ondertussen steeds luisterde of het gesprek van Phil en Richard al op de baan terecht kwam. Maar ze praatten over dingen die waren gebeurd sinds ze elkaar in Kingston, New York voor het laatst hadden gezien. Richard had daar afgelopen zomer twee weken gewerkt aan een stel muurschilderingen in een wegrestaurant, waar Phil een baan als kelner had gehad.

‘Zit jij ook bij het toneel?’ vroeg ze aan Dannie.

‘Nee,’ zei Dannie. Het leek of hij verlegen was, of misschien verveelde hij zich en wilde hij graag weg. Hij was ouder dan Phil en iets zwaarder gebouwd. Zijn donkerbruine ogen gleden bedachtzaam van het ene naar het andere voorwerp in de kamer.

‘Ze hebben alleen nog maar een regisseur en drie acteurs,’ zei Phil tegen Richard, achterovergeleund op de bank. ‘Een vent met wie ik eens in Philadelphia heb gewerkt regisseert. Raymond Cortes. Als ik je aanbeveel staat vast dat je erbij komt,’ zei hij met een blik naar Therese. ‘Hij heeft mij de rol van de tweede broer in het stuk beloofd. Het heet *Small Rain*.’

‘Een blijspel?’ vroeg Therese.

‘Een blijspel. Drie bedrijven. Heb je al eens in je eentje decors gemaakt?’

‘Hoeveel decors zijn er nodig?’ vroeg Richard, toen zij op het punt stond te antwoorden.

‘Hooguit twee en ze zullen het waarschijnlijk met één redden. Georgia Halloran speelt de hoofdrol. Heb je toevallig dat ding van Sartre gezien dat ze daar in de herfst hebben gespeeld? Daar zat ze in.’

‘Georgia?’ glimlachte Richard. ‘Wat is er in vredesnaam met Rudy en haar gebeurd?’

Teleurgesteld hoorde Therese hoe hun gesprek overging op Georgia en Rudy en andere mensen die ze niet kende. Georgia zou een van de meisjes kunnen zijn geweest met wie Richard een verhouding had gehad, veronderstelde Therese. Hij had er ooit eens een stuk of vijf genoemd. Ze kon zich geen enkele andere naam herinneren dan Celia.

‘Is dit een van je decors?’ vroeg Dannie, die naar het kartonnen model keek dat aan de muur hing, en toen ze knikte stond hij op om het te bekijken.

En nu hadden Richard en Phil het over een man van wie Richard nog geld moest krijgen. Phil zei dat hij de man gisteravond in de San Remo-bar had gezien. Phil leek met zijn lange gezicht en kort geknipte haar op een El Greco, dacht Therese, maar dezelfde gelaatstrekken deden zijn broer op een indiaan lijken. En Phils manier van praten vernietigde de illusie van El Greco volkomen. Hij sprak als alle mensen die je in bars in de Village tegenkwam, jonge mensen die geacht werden schrijver of acteur te zijn en gewoonlijk niets deden.

‘Wat leuk zeg,’ zei Dannie, die achter een van de kleine zwevende figuurtjes gluurde.

‘Het is een model voor *Petroesjka*. De kermiscène,’ zei ze, zich afvragend of hij het ballet zou kennen. Hij zou advocaat kunnen zijn, dacht ze, of zelfs dokter. Er zaten gelige vlekken op zijn vingers, maar niet van sigaretten.

Richard zei iets over een knorrende maag en Phil zei dat hij verging van de honger, maar ze aten geen van beiden iets van de kaas die voor ze stond.

‘We moeten er over een halfuur zijn, Phil,’ herhaalde Dannie. Even later stonden ze allemaal hun jas aan te trekken.

‘Laten we ergens buiten de deur gaan eten, Terry,’ zei Richard. ‘Wat vind je van dat Tsjechische tentje op 2nd Avenue?’

‘Goed,’ zei ze, terwijl ze inschikkelijk probeerde te klinken. Dit

was dan het einde, veronderstelde ze, en er was niets duidelijk afgesproken. Ze had de neiging Phil een doorslaggevende vraag te stellen, maar deed het niet.

En op straat begonnen ze naar het zuiden te lopen in plaats van naar het noorden. Richard liep naast Phil en keek slechts een of twee keer even achterom, als om te zien of ze er nog was. Dannie hield haar arm vast bij de stoepranden en de donkere glibberige stukken die uit sneeuw noch ijs bestonden, maar het overblijfsel waren van een sneeuwbuï van drie weken geleden.

‘Ben je arts?’ vroeg ze Dannie.

‘Natuurkundige,’ antwoordde Dannie. ‘Ik volg op het moment doctoraalcolleges aan de Universiteit van New York.’ Hij glimlachte naar haar, maar daar stokte het gesprek eventjes.

Toen zei hij: ‘Dat is wel wat anders dan decorontwerpen, hè?’ Ze knikte. ‘Totaal anders.’ Ze wilde hem vragen of hij werk dacht te gaan doen dat verband hield met de atoombom, maar deed het niet, want wat zou het uitmaken of hij dat wel of niet deed? ‘Weet je waar we naartoe gaan?’ vroeg ze.

Er verscheen een brede glimlach op zijn gezicht, waarbij hij rechte witte tanden liet zien. ‘Ja. Naar de metro. Maar Phil wil eerst ergens iets eten.’

Ze liepen 3rd Avenue af. En Richard had het er tegen Phil over dat ze komende zomer naar Europa zouden gaan. Therese voelde hoe haar hart opgelaten bonsde terwijl ze achter Richard aan meeliep, als een bungelend aanhangsel, want Phil en Dannie zouden natuurlijk denken dat ze Richards maîtresse was. Ze was zijn maîtresse niet en Richard verwachtte ook niet dat ze dat in Europa zou zijn. Het was een vreemde relatie, veronderstelde ze, en wie zou het geloven. Want voor zover ze in New York had gezien ging iedereen met iedereen naar bed met wie ze vaker dan een of twee keer een afspraakje hadden gehad. En de twee mannen met wie ze vóór Richard uit was geweest, Angelo en Harry, hadden haar zonder meer laten zitten toen ze hadden ontdekt dat ze geen zin had in een verhouding. Ze had in het jaar dat ze Richard kende drie of

vier keer geprobeerd een verhouding met hem te hebben, maar met negatief resultaat; Richard zei dat hij liever wachtte. Wachtte tot ze meer om hem gaf, bedoelde hij. Richard wilde met haar trouwen en zij was het eerste meisje aan wie hij ooit een aanzoek had gedaan, zei hij. Ze wist dat hij haar weer zou vragen voor ze naar Europa zouden vertrekken, maar ze hield niet genoeg van hem om met hem te trouwen. En toch zou ze het grootste deel van het geld voor de reis van hem accepteren, dacht ze met een vertrouwd schuldgevoel. Toen zag ze het beeld van mevrouw Semco, Richards moeder, voor zich, die hen goedkeurend toelachte, omdat ze gingen trouwen, en Therese schudde onwillekeurig haar hoofd.

‘Wat is er?’ vroeg Dannie.

‘Niets.’

‘Heb je het koud?’

‘Nee. Helemaal niet.’

Maar hij trok haar arm toch dichter tegen zich aan. Ze had het koud en voelde zich in het algemeen ellendig. Het was de half losse, half vaste verhouding met Richard, wist ze. Ze zagen elkaar meer en meer zonder werkelijk nader tot elkaar te komen. Ze was nog steeds niet verliefd op hem, na tien maanden nog niet, en misschien zou ze het nooit kunnen worden, hoewel het een feit bleef dat ze meer op hem gesteld was dan op enige andere persoon die ze ooit had gekend, in ieder geval meer dan op enige andere man. Soms dacht ze dat ze verliefd op hem was, wanneer ze ’s morgens wakker werd en zonder iets te zien naar het plafond staarde en zich plotseling herinnerde dat ze hem kende, zich plotseling zijn gezicht herinnerde dat straalde van genegenheid voor haar, door een of ander lief gebaar van haar kant, maar dat was vóór haar slaperige leegte de kans kreeg te worden gevuld met het besef hoe laat het was, welke dag het was, wat ze moest doen, de meer solide bestanddelen waaruit het leven bestond. Het gevoel was echter niet te vergelijken met wat ze over liefde had gelezen. Liefde zou een soort gelukzalige waanzin zijn. Richard gedroeg zich trouwens ook niet gelukzalig waanzinnig.

‘O, alles heet Saint-Germain-des-Prés!’ schreeuwde Phil meteen

zwaaiende handbeweging. ‘Ik zal je een paar adressen geven voor je gaat. Hoe lang denk je er te blijven?’

Voor hen keerde een vrachtwagen met rammelende en slaande kettingen en Therese kon Richards antwoord niet verstaan. Phil ging bij Riker naar binnen op de hoek van 53rd Street.

‘Wij hoeven hier niet te eten. Phil wil hier alleen even naartoe.’ Richard kneep in haar schouder toen ze naar binnen liepen. ‘Het is een belangrijke dag, hè, Terry? Voel je het niet? Het is je eerste echte baan!’

Richard was ervan overtuigd en Therese deed enorm haar best om te beseffen dat het een belangrijk moment zou kunnen zijn. Maar ze kon zelfs de zekerheid niet terugroepen die ze zich herinnerde van na Richards telefoontje, toen ze naar het oranje washandje in de wasbak had gekeken. Ze leunde tegen de kruk naast die van Phil en naast haar stond Richard nog steeds met hem te praten. Het verblindende witte licht op de wit betegelde muren en de vloer leek feller dan zonlicht, want hier waren geen schaduwen. Ze kon alle glanzende zwarte haartjes van Phils wenkbrauwen zien en de ruwe en gladde plekjes op de pijp die Dannie in zijn hand hield en die niet brandde. Ze kon de details zien van Richards hand die slap uit de mouw van zijn jas hing en ze was zich opnieuw bewust van hun incongruentie, met zijn lenige lichaam en lange beenderen. Het waren dikke, zelfs mollige handen en ze bewogen op dezelfde onbestemde, blinde manier, of ze nu een zoutvaatje pakten of het handvat van een koffer. Of haar haar streelden, dacht ze. De binnenkant van zijn handen was buitengewoon zacht, als van een meisje, en een beetje vochtig. Het ergste was dat hij meestal zijn nagels vergat schoon te maken, zelfs als hij de moeite nam zich op te knappen. Therese had er een paar keer wat van gezegd, maar ze had het gevoel dat ze nu niets meer kon zeggen zonder hem te irriteren.

Dannie zat naar haar te kijken. Ze werd even vastgehouden door zijn bedachtzame blik, toen sloeg ze haar ogen neer. Plotseling wist ze waarom ze het gevoel niet kon terugroepen dat ze eerder had

gehad: ze geloofde domweg niet dat Phil McElroy haar door zijn aanbeveling een baan kon bezorgen.

‘Maak je je zorgen om die baan?’ Dannie stond naast haar. ‘Nee.’
‘Moet je niet doen. Phil kan je een paar tips geven.’

Hij stak de steel van zijn pijp tussen zijn lippen en scheen op het punt te staan iets anders te zeggen, maar draaide zich om.

Ze luisterde half naar Phils gesprek met Richard. Ze hadden het over bootreserveringen.

Dannie zei: ‘Het Black Cat Theatre ligt trouwens maar een paar blokken bij Morton Street vandaan, waar ik woon. Phil logeert ook bij me. Wil je niet een keer bij ons komen lunchen?’

‘Ja graag. Bedankt.’ Er zou waarschijnlijk niets van komen, dacht ze, maar het was aardig van hem haar te vragen.

‘Wat vind je, Terry?’ zei Richard. ‘Is maart te vroeg om naar Europa te gaan? Het is beter vroeg te gaan dan te wachten tot alles daar zo druk is.’

‘Maart klinkt prima,’ zei ze.

‘Iets staat ons in de weg, hè? Het kan me niet schelen als ik het wintersemester op de academie niet afmaak.’

‘Nee, niets staat ons in de weg.’ Dat kon ze gemakkelijk zeggen.

Dat kon ze gemakkelijk allemaal geloven en ze kon er even gemakkelijk helemaal niets van geloven. Maar als het allemaal waar was, als de baan echt was, het toneelstuk een succes en ze naar Frankrijk kon gaan met ten minste één enkele prestatie achter zich... Plotseling pakte Therese Richards arm, liet haar hand naar zijn vingers glijden. Richard was zo verbaasd dat hij midden in een zin bleef steken.

De volgende middag belde Therese het nummer in Watkins dat Phil haar had gegeven. Een zeer efficiënt klinkend meisje nam op. Meneer Cortes was er niet, maar ze hadden via Phil McElroy van haar gehoord. Ze had de baan en ze zou op achtentwintig december beginnen voor vijftig dollar per week. Ze kon eerder langskomen om meneer Cortes iets van haar werk te laten zien als ze dat wilde,

maar dat was niet nodig, aangezien meneer McElroy haar zo warm had aanbevolen.

Therese belde Phil om hem te bedanken, maar er nam niemand op. Ze schreef hem een briefje, per adres het Black Cat Theatre.